

Stanisław Kosmyńka

dr hab., prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki
ORCID: 0000-0003-4131-4762

Partnerstwo hiszpańsko-portugalskie w zakresie walki z terroryzmem

Wprowadzenie

Transnarodowy charakter zagrożeń terrorystycznych implikuje potrzebę rozwijania współpracy międzynarodowej. Jej aspekty polityczne, prawne, wywiadowcze i operacyjne stanowią jeden z warunków efektywności zwalczania terroryzmu lub przynajmniej minimalizowania jego zasięgu. Widać to doskonale na poziomie europejskim i transatlantyckim, a także w odniesieniu do decyzji politycznych i działań operacyjnych państw Starego Kontynentu, podejmowanych we współpracy z władzami innych krajów, np. Maroka czy Tunezji, które również borykają się z problemem tego rodzaju przemocy politycznej, legitymizowanej odniesieniami do religii.

Zamierzeniem artykułu jest przybliżenie najważniejszych płaszczyzn hiszpańsko-portugalskiego partnerstwa w kwestii minimalizowania zagrożeń terrorystycznych. Zagadnienie to rzadko jest obecne w publikacjach naukowych; wątki z nim związane pojawiają się głównie w analizach autorów iberyjskich. Wymienić należy tutaj przede wszystkim uczonych hiszpańskich, zajmujących się zagrożeniami ze strony terroryzmu dla bezpieczeństwa tego państwa: Javiera Jordana z Uniwersytetu w Granadzie czy ekspertów Królewskiego Instytutu Elcano: Fernanda Reinaresa, Carolę Garcíę-Calvo, Felixa Arteagę i Carlosa Echeverrię Jesusa. Jordán jest autorem i współautorem wielu publikacji poświęconych ewolucji terroryzmu dżihadystycznego w Hiszpanii, m.in. w kontekście zamachu z 11 marca 2004 r.,

jak również w wymiarze międzynarodowym¹. Problematyka ta jest obecna również w licznych artykułach naukowych Reinaresa i Garcíi-Calvo. W prowadzonych od lat analizach i raportach koncentrują się oni na badaniu uwarunkowań i katalizatorów społecznych radykalizacji salafickiej w Hiszpanii oraz na profilu zatrzymanych tam dżihadystów. W kontekście współpracy hiszpańsko-portugalskiej w zakresie bezpieczeństwa warto zwrócić uwagę na publikacje Veróniki Martins i Aurélie Delater. W swoich pracach przedstawiają one przesłanki i kształt tej współpracy przede wszystkim w wymiarze politycznym, odnosząc się do poszczególnych płaszczyzn wzajemnych relacji obydwu państw.

Problematyka współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi jest zagadnieniem niezwykle istotnym – obejmuje szerokie spectrum płaszczyzn europejskich, transatlantyckich, bliskowschodnich itp. Diagnoza uwarunkowań tych stosunków oraz nakreślenie ich kształtu są pomocne przy próbie zrozumienia charakteru wyzwań dla bezpieczeństwa, a także wysiłków podejmowanych na rzecz sprostania im. Wymiar antyterrorystyczny polityki zagranicznej Hiszpanii oraz realizowane w tym zakresie – i zarazem rzutujące na stosunki z jej sąsiadami – priorytety, obrazują znaczenie strategii bezpieczeństwa tego państwa. Kwestie te prezentują jednocześnie szeroki wachlarz działań podejmowanych w celu ograniczenia stale obecnych zagrożeń dla kraju znajdującego się „na celowniku” wywodzących się głównie z regionu Maghrebu ekstremistów. Półwysep Iberyjski zajmuje szczególnie miejsce w narracji dżihadyzmu i sytuuje się w ramach retroaktywnego spektrum nostalgii za utraconą przed wiekami częścią imperium muzułmańskiego. Sentyment ten został inkorporowany do dyskursu prowadzonego przez nurty radykalne, czego egzemplifikację stanowiło wiele materiałów propagandowych m.in. tzw. Państwa Islamskiego (PI). Narracji tej towarzyszy nawoływanie do walki z państwami rzekomo opresyjnymi wobec mieszkających współcześnie na jego obszarze muzułmanów oraz do zamachów na osoby oskarżane o drwinę z uczuć religijnych wyznawców islamu. Skutkiem tego były np. ataki przeprowadzone we Francji w styczniu 2015 r. na redakcję satyrycznego tygodnika „Charlie Hebdo”, czy zabójstwo w październiku 2020 r. nauczyciela z powodu upublicznienia karykatur Proroka Mahometa. Jakkolwiek zagrożenia terrorystyczne nie dotyczą w jednakowym stopniu Hiszpanii i Portugalii, to rozszerzane na przestrzeni ostatnich lat partnerstwo obu iberyjskich państw odzwierciedla potrzebę podejmowania komplementarnych i wielopłaszczyznowych strategii prewencyjnych oraz wdrażania praktycznych rozwiązań w tym zakresie.

Należy zaznaczyć, że metodologia badań nad terroryzmem implikuje konieczność doboru interdyscyplinarnego wachlarza metod². W analizie głównych kierunków hiszpańsko-portugalskiej współpracy antyterrorystycznej pomocna okazała się integracja metody historycznej – szczególnie w kontekście uchwycenia relacji przyczynowo-skutkowych określonych mechanizmów – oraz systemowej, pozwalającej na ujęcie omawianych zagadnień jako powiązanego zespołu elementów, w ra-

¹ Por. *Terrorismo sin fronteras. Actores y respuestas en un mundo global*, Coord. J. Jordán, P. Pozo, M.G. Guindo, Aranzadi Thomson Reuters, Pamplona 2010; J. Jordán *El terrorismo yihadista en España. Evolución después del 11-M*, „Documento de Trabajo del Real Instituto Elcano” 2009, № 7.

² B. Bolechów, *Polityka antyterrorystyczna w świetle badań nad terroryzmem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 24 i 33.

mach którego uwaga skupia się zarówno na ich częściach składowych, jak i wzajemnych sprzężeniach. W badaniu procesu przeobrażeń współczesnego terroryzmu ważne miejsce zajmuje wpisująca się w wymiar ruchów społecznych teoria sieci, która nawiązuje do prac Marca Sagemana, postrzegającego komórki dżihadystyczne jako swoisty ruch społeczny, złożony z licznych nieformalnych sieci inspirowanych do terroryzmu, a także jako formę organizacji³. Pomaga ona zrozumieć złożone trajektorie radykalizacji; te z kolei implikują określony charakter środków zapobiegawczych, po które na poziomie decyzyjnym sięgać muszą władze, a na poziomie wykonawczym – odpowiednie organy i służby.

Przesłanki hiszpańsko-portugalskiej współpracy antyterrorystycznej

W 2016 r. władze Portugalii przyjęły Narodową Strategię Zwalczania Terroryzmu, zakładającą integrację i koordynację wysiłków policji, jednostek specjalnych oraz innych podmiotów w ramach realizacji zadań prewencyjnych, podyktowanych potrzebą minimalizacji zaistnienia ryzyka przeprowadzenia zamachu lub nawet kryształizacji pośrednich form zagrożeń. Strategia ta bazuje na pięciu filarach⁴:

- 1) wczesnej identyfikacji ryzyka,
- 2) zapobieganiu radykalizacji, działalności werbunkowej itp.,
- 3) ochronie obiektów szczególnie narażonych na atak,
- 4) likwidacji zaplecza logistycznego terrorystów (kanałów komunikacji, źródeł finansowania itp.),
- 5) szybkim reagowaniu na ewentualne akty terroru.

Założenia tego planu uwzględniają również koordynację współpracy z partnerami zagranicznymi, w szczególności z państwami borykającymi się od lat z ekstremizmem dżihadystycznym. Doświadczenia Hiszpanii są w tym względzie bardzo cenne. Współpraca międzynarodowa stanowi ważny element strategii antyterrorystycznej także dla władz tego kraju. Jest ona rozwijana szczególnie intensywnie z państwami sąsiadującymi (Francją i Marokiem), które od dawna w jeszcze większym zakresie zmagają się z zagrożeniami generowanymi przez dżihadyzm. W ostatnich latach współpraca ta budowana jest także na linii Madryt – Lizbona, choć należy podkreślić, że do tej pory Portugalia nie została dotknięta atakiem terrorystycznym. W przeciwieństwie do doświadczonych zamachami Hiszpanii (w Madrycie w 2004 r. i w Barcelonie w 2017 r.), na której terytorium zrealizowano liczne operacje antyterrorystyczne i zatrzymano wielu ekstremistów, w tym osoby związane z PI⁵,

³ Zob. M. Sageman, *Leaderless Jihad. Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008, s. 29–31.

⁴ Safe Communities Portugal, *Portuguese Government approves a National Strategy for Combating Terrorism*, <https://www.safecommunitiesportugal.com/portuguese-government-approves-a-national-strategy-for-combating-terrorism/> [dostęp: 30.08.2018].

⁵ W samym tylko 2014 r. hiszpańskie służby antyterrorystyczne i policyjne przeprowadziły dwanaście operacji, w wyniku których zatrzymano 47 osób, głównie pochodzenia marokańskiego. Więcej w: S. Kosmyńska, *Wyzwania dla bezpieczeństwa Hiszpanii ze strony dżihadyzmu w kontekście oddziaływania Państwa Islamskiego*, „Przegląd Narodowościowy – Review of Nationalities” 2016, nr 5, s. 182–183.

skala krystalizacji komórek dżihadystycznych na terenie Portugalii jest znikoma. Uczestnictwo wywodzących się stamtąd bojowników udających się do PI, na przestrzeni ostatnich lat było śladowe (prawdopodobnie jedynie kilka bądź kilkanaście osób), szczególnie jeśli zestawia się je ze znacznie wyższymi liczbami ochotników pochodzących z innych części Europy Zachodniej i Południowej. Przeprowadzonych na terenie Portugalii operacji antyterrorystycznych było nieporównywalnie mniej niż w sąsiednim państwie⁶, jednak stale istniejące ryzyko realizacji przedsięwzięć ofensywnych przez przedstawicieli radykalnego salafizmu sprawia, że w ostatnim czasie zapadły decyzje mające poprawić poziom bezpieczeństwa obu państw. Jak unaoczniała praktyka zamachów terrorystycznych, zrealizowanych w różnych częściach Europy w przeciągu ostatnich kilkunastu lat, ryzyko takich przedsięwzięć płynie nie tylko ze strony zradykalizowanych osób stale mieszkających na danym terytorium, ale także jest generowane przez ekstremistów zmieniających miejsca pobytu, udających się w podróż w celu zrealizowania ataku na obszarze kraju obecnego w narażeniu nurtów „świętej wojny”.

Rozbudowa kontaktów Hiszpanii i Portugalii w zakresie zwalczania terroryzmu sięga pierwszej dekady XXI w. Już po zamachu w Madrycie w 2004 r. zadeklarowano konieczność podjęcia zintegrowanych działań przeciwko walczącemu salafizmowi. Trzeba jednak zaznaczyć, że stosunki obydwu krajów, podyktowane realizacją wspólnych priorytetów w zakresie bezpieczeństwa, obejmowały walkę nie tylko z nurtami uzasadniającymi stosowanie przemocy komponentem religijnym, ale również z organizacjami separatystycznymi. Dotyczyło to działań wymierzonych w baskijską ETA, która od lat 60. XX w. była odpowiedzialna za liczne zamachy na terenie Hiszpanii, w wyniku których śmierć poniosło ponad 800 osób. W 2007 r. ministrowie spraw wewnętrznych obydwu państw, Alfredo Pérez Rubalcaba i Rui Pereira, zawarli porozumienie, którego celem była intensyfikacja wysiłków obu stron w zakresie walki z ETA. Zakładano, że organizacja baskijska, walcząca zbrojnie o niepodległość regionu, starała się rozbudować działalność logistyczną na terenie Portugalii – miało to miejsce szczególnie w latach 2007–2010. W 2010 r. w rejonie przygranicznym w ręce policji trafił samochód wypełniony ładunkami wybuchowymi. Jednocześnie w portugalskiej miejscowości Óbidos znaleziono należący do ETA skład broni i materiałów wybuchowych⁷. Hiszpańska i portugalska policja podjęły też śledztwo przeciwko domniemanej grupie terrorystycznej Resistencia Galega działającej rzekomo od 2005 r. na północnym zachodzie Półwyspu Iberyjskiego (Galicja) i domagającej się odwrócenia tego regionu od Hiszpanii. Grupa składała się z radykalnych działaczy niepodległościowych i ukonstytuowała się prawdopodobnie na terenie Portugalii. U schyłku pierwszej dekady XXI w. policja hiszpańska rozpoczęła szereg śledztw dotyczących detonacji ładunków wybuchowych i ataków koktajlami Mołotowa na

⁶ Przykładów zakończonych zatrzymaniami śledztw jest jak dotąd niewiele. W 2003 r. w wyniku operacji pod kryptonimem „Alfarroba” policja portugalska aresztowała 13 osób; rok później do Holandii deportowano kilku Marokańczyków, podejrzewając ich o powiązania ze środowiskami ekstremistycznymi, F. Aznar Fernández-Montesinos, *Portugal. Cooperación y seguridad*, „Documento Análisis IEEE” 2015, № 58, s. 6.

⁷ Zob. *ETA mantiene algún tipo de infraestructura en Portugal*, „Diario de Sevilla”, 13.03.2010.

obiekty publiczne i prywatne na terenie Galicji⁸, choć istnienie grupy jako organizacji terrorystycznej bywa podawane w wątpliwość.

Główną przesłankę podjęcia współpracy Hiszpanii i Portugalii w kwestii przeciwdziałania terroryzmowi określa jednak niebezpieczeństwo wynikające z ideologii i praktyki dżihadystycznego salafizmu. Ten najbardziej skrajny spośród nurtów integrystycznych od dawna w największym stopniu definiuje wyzwania o charakterze terrorystycznym i jest konotowany z tą formą przemocy, będąc sprawcą zagrożeń w tak wielu regionach, w tym także w państwach Europy Zachodniej i Południowej. Wyzwania powstałe po 11 września 2001 r. w wyniku działań komórek związanych z siecią Al-Kaidy, bądź utożsamiających się z nią, na przestrzeni ostatnich lat wyrażała w największym zakresie propaganda PI. Krystalizacja samozwańczego kalifatu oraz intensywnie prowadzony przekaz dżihadystyczny w przestrzeni wirtualnej okazały się, jak wiadomo, magnesem radykalizującym nie tylko kandydatów na bojowników w państwach muzułmańskich (np. w regionie Maghrebu), ale również niektórych przedstawicieli młodych pokoleń wyznawców islamu mieszkających w Europie, często już urodzonych na obszarze Starego Kontynentu. U schyłku 2017 r. oceniano, że na terenie Syrii i Iraku w szeregach organizacji dżihadystycznych znajdowało się ponad 30 tys. pochodzących z zagranicy bojowników (tzw. *foreign fighters*), w tym ok. 5 tys. z Europy⁹. Co prawda Hiszpania nie znajdowała się w czołówce państw „eksportujących” kandydatów na żołnierzy świętej wojny, jednak należy pamiętać, że i tam narracja nurtów radykalnych spotyka się z pozytywnym odbiorem¹⁰. Wedle szacunków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w latach 2012–2016 ponad 200 osób wyjechało z Hiszpanii i udało się na Środkowy Wschód, aby związać się z ugrupowaniami walczącego salafizmu – część z nich zginęła w trakcie walk, część powróciła, kreując poważne wyzwania dla bezpieczeństwa. W wymienionym okresie hiszpańska policja rozbiła szereg komórek terrorystycznych i zatrzymała 192 ekstremistów¹¹. W samym tylko 2017 r. w wyniku 52 operacji policyjnych na terenie Hiszpanii zatrzymano 75 osób¹².

Jak wspomniano, w przypadku Portugalii wartości te były o wiele niższe; można domniemywać, że propaganda samozwańczego kalifatu doprowadziła do konwersji bardzo niewiele osób, które wyruszyły na tereny kontrolowane przez tę organizację. Poziom zagrożenia terrorystycznego nie jest tam obecnie wysoki. Portugalia nie jest też – w stopniu podobnym do innych państw regionu – uwzględniona w dyskursie dżihadystycznym, prowadzonym w przestrzeni wirtualnej. Jest to skądinąd dosyć zaskakujące, gdyż znaczne obszary Półwyspu Iberyjskiego są położone na terytorium dawnego *dar-al-islam* i odwołania do minionej świetności muzułmańskiego zwierzchnictwa są często obecne we frazeologii dżihadyzmu

⁸ X. Salgado, *¿Qué es 'Resistencia Galega'?*, "El Mundo. Galicia", 6.12.2011.

⁹ C. García-Calvo, *Las relaciones bilaterales España–Portugal en la lucha contra el terrorismo global y la prevención de la radicalización violenta*, "Análisis del Real Instituto Elcano" 2017, № 98, s. 2.

¹⁰ J.C.K. Daly, *Spain grapples with growing Islamic State threat*, "Terrorism Monitor" 2014, Vol. 12, Issue 22, s. 7–9.

¹¹ C. García-Calvo, *Las relaciones bilaterales...*, *op. cit.*, s. 2.

¹² Zob. United States Department of State, *Country Reports on Terrorism 2017*, September 2018, s. 112, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf [dostęp: 9.10.2020].

w kontekście piętnującym Hiszpanię jako państwo „niewiernych”, prześladowające w przeszłości i obecnie muzułmanów, okupujące ich dawne ziemie, które należy „odzyskać dla islamu”. W odniesieniu do Portugalii nie można jednak wykluczyć pojawienia się takiej narracji, tym bardziej że w materiałach propagandowych PI kolorem czarnym zaznaczano często obszary mające obejmować w przyszłości kalifat – jest na nich cały Półwysep Iberyjski, nazwany Al-Ándalus. Pomimo rozbitcia tej organizacji zagrożenie terrorystyczne nadal istnieje, a towarzysząca mu ideologia stale inspiruje do przemocy, czego wyrazem są zamachy przeprowadzone jesienią 2020 r. we Francji i w Austrii.

W odpowiedzi na prawdopodobieństwo zaistnienia zagrożeń w Portugalii powołany został specjalny organ, mający za zadanie realizację strategii prewencyjnych – Jednostka Koordynacji Antyterrorystycznej (Unidade De Coordenação Antiterrorismo, UCAT). Jednocześnie władze w Lizbonie zdecydowały się podjąć współpracę międzynarodową w celu minimalizacji ryzyka wyodrębnienia się środowisk salafickich i przeprowadzenia zamachu. Hiszpania jest w tym temacie partnerem odpowiednim nie tylko ze względu na bliskość geograficzną, ale także jej doświadczenia w przeciwdziałaniu tym wyzwaniom.

Problem radykalizacji salafickiej

Porównując Hiszpanię i Portugalię pod kątem charakteru zagrożeń płynących z radykalizacji przedstawicieli środowisk imigracyjnych oraz kolejnych pokoleń muzułmanów urodzonych już na Półwyspie Iberyjskim, należy uwzględnić odmienność doświadczeń związanych z krystalizacją społeczeństw wielokulturowych. Licząca blisko 2 mln społeczność wyznawców islamu w Hiszpanii (ok. 4% ogółu populacji) wywodzi się z Maghrebu, w szczególności z Maroka. Dotyczy to zarówno imigrantów, jak i osób urodzonych już na terenie Półwyspu Iberyjskiego. Trzeba zarazem zaznaczyć, że pojawienie się kolejnych pokoleń postimigranckich to zjawisko, które dopiero od niedawna jest obecne w Hiszpanii, w odróżnieniu od innych państw europejskich, takich jak Francja, Niemcy czy Wielka Brytania. Dodajmy, że to właśnie wśród tych środowisk najwięcej jest przypadków dżihadystycznych konwersji i uwewnętrznienia skrajnego światopoglądu¹³. Tendencję tę ilustruje szereg przykładów biografii ekstremistów salafickich pochodzących z Europy Zachodniej. W Hiszpanii spośród zatrzymanych od 2013 r. dżihadystów,

[...] aż ok. 70 proc. miało hiszpańskie obywatelstwo (w tym średnio ośmiu na dziesięciu było urodzonych już na Półwyspie Iberyjskim). Dla porównania warto dodać, że w latach 1995–2012 wartości te oscyływały w granicach zaledwie 16,6 proc. W odniesieniu do Hiszpanii zaznacza się zarazem coraz wyraźniej tendencja znamienna także dla innych państw Europy Zachodniej i Południowej: coraz niższy

¹³ J.A. Peña Ramos, C. Ortega Villodres, J. Jordán Enamorado, *Percepciones sobre la integración sociopolítica de los inmigrantes de origen musulmán en España: análisis de cuatro estudios de caso en Cartagena, Granada, Madrid y Guipúzcoa*, „Revista Española de Ciencia Política” 2012, № 29, s. 156–157.

wiek ulegających dżihadystycznej konwersji muzułmanów, choć – co należy zaakcentować – większości wyznawców islamu obce są idee dżihadyzmu¹⁴.

Spośród tej stosunkowo licznej społeczności wywodzą się jednak osoby podatne na przekaz legitymizujący ideę świętej wojny, przekonane o słuszności podjęcia walki zbrojnej przeciwko „niewiernym”, uwzględniającej stosowanie metod terrorystycznych.

Profil społeczności muzułmańskich osiadłych w Portugalii na tym tle jest inny; odmienności tej nie określają tylko wartości liczbowe (ok. 65 tys., a więc jedynie 0,6% populacji mieszkańców kraju), ale także inne aspekty, na które wpływ wywarły uwarunkowania historyczne. Przeważająca część wyznawców islamu w Portugalii wywodzi się z dawnych afrykańskich kolonii tego państwa (Mozambiku, Gwinei Bissau) oraz Indii (Goa). García-Calvo słusznie zauważa, że większość z przybyłych już w latach 70. imigrantów oraz ich rodzin uległa procesowi integracji społecznej przy zachowaniu fundamentów tożsamości definiowanej w znacznym stopniu przez religię¹⁵. Przyczynił się to tego m.in. fakt, że w dużej mierze byli to – w odróżnieniu od przybywających do Hiszpanii imigrantów z Maghrebu – przedstawiciele klas średniej i wyższej, znający język kraju przyjmującego i orientujący się w jego kodach kulturowych, co niewątpliwie sprzyjało integracji. Należy dodać, że napływ wyznawców islamu do Portugalii nie zyskał więc nigdy tak wysokich wskaźników liczbowych jak w przypadku sąsiedniego państwa, a ich wspomniany odmienny profil społeczny, plasujący przybyszów na wyższym poziomie drabiny stratyfikacyjnej, niewątpliwie nie pozostał bez wpływu na proces ich integracji i zakotwiczenia w społeczeństwie przyjmującym.

W przeciwieństwie do wielu innych państw europejskich poziom uprzedzeń względem muzułmanów w Portugalii nie jest wysoki (w samej tylko Hiszpanii w 2017 r. odnotowano aż 546 różnego rodzaju ataków na wyznawców tej religii¹⁶), choć zdarzają się przykłady przemocy werbalnej wobec osób wyznających islam czy przypadki napaści na obiekty należące do tych społeczności (np. akt wandalizmu wymierzony w lutym 2017 r. w Meczet Centralny w Lizbonie). Ali Murat Yel i inni eksperci przestrzegają jednak przed bagatelizowaniem ryzyka eskalacji islamofobii w Portugalii, której pretekstem bywają hasła powstrzymywania „muzułmańskiego zagrożenia”¹⁷. Warto mieć na uwadze, że islamofobia może być postrzegana zarówno w sferze dyskursywnej, jak też jako kategoria społeczna. Obejmuje ona

[...] mechanizm wykluczania, pogardzania i krzywdzenia konkretnych ludzi, którym zdarzyło się być muzułmanami, lub za takich są uważani [...]. [Jest też – przyp. S.K.] systemem znaczeń, które konstytuowane są poprzez mechanizmy wytwarzania

¹⁴ S. Kosmyńska, *Zapobieganie radykalizacji społeczności muzułmańskich jako element strategii antyterrorystycznej władz Hiszpanii*, [w:] *Międzynarodowe oblicza terroryzmu. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. T. Domański, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 156.

¹⁵ C. García-Calvo, *Las relaciones bilaterales...*, *op. cit.*, s. 4.

¹⁶ E. Bayrakli, F. Hafez, *The State of Islamophobia in Europe*, [w:] *European Islamophobia Report 2017*, eds. *idem*, Foundation for Political, Economic and Social Research, Istanbul 2018, s. 31, http://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2018/07/EIR_2017.pdf [dostęp: 9.10.2020].

¹⁷ A.M. Yel, *Islamophobia in Portugal. National Report 2017*, [w:] *European Islamophobia...*, *op. cit.*, s. 486 i 489.

muzułmańskiego Obcego i które są czymś w rodzaju symptomu opisującego, z jednej strony, kondycję wyrażonego bytu, jakim jest Europa, z drugiej – także kondycję składających się na nią społeczeństw i narodów¹⁸.

Prowadząca do odrzucenia i dyskryminacji muzułmanów islamofobia, której sprzyja stereotypowe postrzeganie wyznawców tej religii oraz ich stygmatyzacja, może przyczyniać się do aktywizowania nurtów i postaw skrajnych, niechętnych wartościom europejskim oraz procesom integracji.

Dotychczas wśród muzułmańskich środowisk imigranckich w Portugalii nie stwierdzono wzmożonej aktywności nurtów fundamentalistycznych, które wyrażałyby afirmację terroryzmu jako metody walki w imię religii¹⁹. Służy to do wyjaśniania długo utrzymującej się w tym kraju nieobecność kompleksowych programów zapobiegania radykalizacji, skierowanych do ludzi młodych²⁰. Choć skrajny światopogląd wśród wyznawców islamu mieszkających w Portugalii jest incydentalny, władze wydają się być obecnie świadome potrzeby wypracowania instrumentów prewencyjnych, służących zapobieganiu pojawienia się tego typu postaw. Przykładowo: w 2017 r. opracowany został projekt „Walka z radykalizacją”, skierowany do osadzonych w zakładach penitencjarnych więźniów. Obejmuje on program szkoleń dla funkcjonariuszy policji i służb więziennych (w tym także psychologów) i ma na celu uwrażliwienie ich na symptomy radykalizacji. Odpowiednie zalecenia skierowane zostały także do pracowników oświaty. Świadomość potrzeby wypracowania odpowiednich, kompleksowych mechanizmów prewencyjnych, polegających na niwelowaniu stopnia podatności na oddziaływanie dyskursu dżihadystycznego, sprawiła, że Hiszpania i od niedawna także Portugalia realizują zadania mające na celu ograniczenie ryzyka radykalizacji wśród społeczności muzułmańskich, zwłaszcza młodych pokoleń, co splata się z kierunkami strategii przyjętej w tym zakresie także przez inne państwa UE²¹. W Hiszpanii wielopłaszczyznową, integrującą wysiłki wielu instytucji i organów inicjatywą, stało się w tym zakresie opracowanie i wdrożenie 30 stycznia 2015 r. Narodowego Planu Strategicznego Walki z Radykalizacją (Plan Estratégico Nacional de Lucha Contra la Radicalización Violenta, PEN-LCRV)²². W lutym tego samego roku Portugalia przyjęła regulacje, będące odzwierciedleniem wprowadzonej w 2005 r. strategii UE dotyczącej walki

¹⁸ M. Bobako, *Islamofobia jako technologia władzy. Studium z antropologii politycznej*, Universitas, Kraków 2017, s. 41.

¹⁹ Zob. V. Martins, *Portugal and transnational terrorism challenges: externalisation of internal security through europeanisation?*, s. 9, http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_12674.pdf [dostęp: 19.08.2018].

²⁰ A. Delater, *Radicalization in Portugal: a brief reflection*, Youth Empowerment and Innovation Project, Grant Agreement No. 2016-2927/9, <https://yeip.org/2018/01/16/radicalization-in-portugal-a-brief-reflection> [dostęp: 9.10.2020].

²¹ Zob. D. Bigo, L. Bonelli, E.-P. Guittet, F. Ragazzi, *Preventing and Countering Youth Radicalisation in the EU*, European Parliament, Brussels 2014. Por. European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council concerning terrorist recruitment - Addressing the factors contributing to violent radicalisation*, COM(2005) 313 final, Brussels, 21.09.2005, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005DC0313> [dostęp: 10.09.2020].

²² Więcej w: S. Kosmyńka, *Zapobieganie radykalizacji społeczności...*, *op. cit.*, s. 171–178.

z terroryzmem, bazującej na czterech filarach: zapobieganiu, ochronie, ściganiu i reagowaniu²³. Jak zaznaczono, szczególne znaczenie ma pierwszy element, polegający na niedopuszczeniu do internalizacji światopoglądu opierającego się na ideologii konfrontacji w myśl wykrzywionych prawideł wiary. Służy temu monitoring muźłańskich instytucji kulturalnych i ośrodków religijnych oraz, w możliwym zakresie, treści obecnych w przestrzeni wirtualnej.

Wspólne inicjatywy na rzecz bezpieczeństwa

Na przestrzeni lat, w wyniku licznych spotkań dwustronnych, zadeklarowano realizację wspólnych inicjatyw służących poprawie poziomu bezpieczeństwa obydwu krajów oraz wypracowanie instrumentów zapewniających bardziej efektywną walkę z terroryzmem. W lutym 2010 r. podpisano Memorandum do porozumienia o współpracy policyjnej oraz w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zakładało ono koordynację pracy służb hiszpańskich i portugalskich, wymianę informacji, przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym oraz walkę z przestępczością zorganizowaną. Przykładowo: w ramach wymierzonego w przemyt haszyszu tzw. planu TELOS Hiszpania wraz z Francją, Marokiem i Portugalią przeprowadziła szereg operacji skierowanych przeciwko handlarzom tej substancji psychoaktywnej, w wyniku których w ciągu trzech lat, do 2017 r., udało się przechwycić ponad 85 ton narkotyku i aresztować na obszarze wspomnianych państw blisko 2600 osób²⁴. W lutym 2017 r. w rezultacie spotkania zorganizowanego w Sewilli, ministrowie spraw wewnętrznych obydwu państw, Juan Ignacio Zoido oraz Constança Urbano de Sousa, zaakcentowali potrzebę pogłębienia współpracy jednostek policji i sił szybkiego reagowania w sytuacji potencjalnie istniejącego ryzyka przeprowadzenia zamachu.

Deklarowanym przez obydwie strony elementem partnerstwa jest także płaszczyzna wojskowa. Jedną z ważnych przesłanek jej zacieśnienia są uwarunkowania strategiczne Półwyspu Iberyjskiego, na które rzutują następstwa arabskiej wiosny w regionie Maghrebu i destabilizacja niektórych jego obszarów (np. Libii). Z tej m.in. perspektywy ważna dla Madrytu i Lizbony okazała się partycypacja w tzw. Inicjatywie 5+5²⁵. Jej celem było podjęcie wysiłków na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa zachodniej części basenu Morza Śródziemnego. W skład grupy weszło po pięć państw z Europy (Hiszpania, Portugalia, Francja, Włochy, Malta) i regionu Maghrebu (Maroko, Tunezja, Algieria, Libia, Mauretania). Kiedy w 2014 r. Hiszpania objęła przewodnictwo w tej grupie, zintensyfikowano działania w celu wypracowania efektywniejszego systemu zarządzania kryzysowego w regionie oraz wymiany doświadczeń państw członkowskich²⁶.

²³ C. García-Calvo, *Las relaciones bilaterales...*, *op. cit.*, s. 6.

²⁴ *Portugal y España acuerdan reforzar la lucha contra el yihadismo*, eldiario.es, 13.02.2017, https://www.eldiario.es/politica/portugal-espana-acuerdan-reforzar-yihadismo_1_3586317.html [dostęp: 9.10.2020].

²⁵ Zob. F. Arteaga, *España y Portugal: oportunidades para la cooperación*, "Análisis del Real Instituto Elcano" 2017, № 91, s. 3.

²⁶ F. Aznar Fernández-Montesinos, *op. cit.*, s. 17.

W czerwcu 2015 r. Hiszpania i Portugalia kompleksowo określiły z kolei płaszczyznę współpracy wojskowej, co obejmowało regularne spotkania przedstawicieli sił zbrojnych i resortów obrony. Porozumienie to doprecyzowało regulacje prawne będące podstawą tej współpracy oraz przewidywało możliwość przeprowadzania manewrów i szkoleń wojskowych, realizacji wspólnych misji pokojowych, akcji humanitarnych itp. Ważnym forum hiszpańsko-portugalskiej kooperacji w tym zakresie są cykliczne spotkania poświęcone współdziałaniu poszczególnych rodzajów sił zbrojnych obu państw (np. w listopadzie 2015 r., w maju 2017 r.) oraz Hiszpańsko-Portugalska Rada Obrony i Bezpieczeństwa (Consejo Hispano-Luso de Seguridad y Defensa, CHLSD). W skład obu ciał wchodzi przedstawiciele resortów obrony i sił zbrojnych oraz grono doradców i ekspertów. W ramach NATO w listopadzie 2015 r. Hiszpania, Portugalia i Włochy wzięły udział we wspólnych manewrach wojskowych „Trident Juncture 2015”. W ćwiczeniach uczestniczyło ponad 3 tys. portugalskich żołnierzy²⁷. W maju 2017 r., podczas szóstego szczytu CHLSD w portugalskiej Villa Real, zadeklarowano gotowość realizacji zadań przewidzianych z tytułu obecności obu państw w NATO, jak również wspólnego udziału w zagranicznych misjach pokojowych, koordynacji działań w razie wystąpienia sytuacji kryzysowych itp. Hiszpańska minister obrony María Dolores de Cospedal potwierdziła wsparcie logistyczne Madrytu dla jednostki portugalskiej, prowadzącej z ramienia OZN misję w Republice Środkowoafrykańskiej, oraz udział Hiszpanii w koalicji walczącej z PI – w 2014 r. zdecydowano o skierowaniu do Iraku kontyngentu składającego się z ok. 300 hiszpańskich wojskowych w celu realizacji zadań szkoleniowych dla irackiej armii²⁸. W skład rozpoczętej w maju 2015 r. operacji jednostki hiszpańskiej weszło 32 portugalskich wojskowych.

W grudniu 2014 r. ministrowie obrony Hiszpanii, Portugalii oraz pozostałych państw regionu podpisali deklarację implementacji wspólnych wysiłków na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa zachodniej części basenu Morza Śródziemnego. Plan ten obejmował wparcie wojskowe dla państw afrykańskich, wzrost nakładów na monitoring obszarów morskich i przybrzeżnych oraz walkę z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną. Warto dodać, że jednostki portugalskie uczestniczyły w kilku misjach pokojowych UE na terenie Afryki, m.in. w 2006 r. w Demokratycznej Republice Kongo (EUFOR-RD Congo) czy w 2008 r. w Czadzie (EUFOR Tchad/RCA)²⁹. Należy podkreślić, że Hiszpanii i Portugalii przypada ważna rola w ramach NATO z perspektywy ochrony tzw. flanki południowej, którą w największym zakresie dotyczy kryzys migracyjny i niebezpieczeństwo infiltracji dżihadystycznej. Na przestrzeni ostatnich lat państwa te zawarły kilka porozumień w sprawie bezpieczeństwa

²⁷ *Ibidem*, s. 8 i 14.

²⁸ C. García-Calvo, *Los españoles ante el Estado Islámico y la coalición internacional contra el yihadismo*, „Terrorismo Global”, 13.10.2014, s. 1.

²⁹ Więcej w: H. de Melo Palma, *European by Force and by Will: Portugal and the European Security and Defence Policy*, „EU Diplomacy Papers” 2009, No. 7, s. 14–15. Por. B. Górka-Winter, *Misja Unii Europejskiej w Demokratycznej Republice Kongo (EUFOR RD Congo)*, „Biuletyn PISM” 2006, nr 44 (384); E.J. Jaremczuk, *Operacja wojskowa EUFOR-RD Congo*, [w:] *Operacje wojskowe Unii Europejskiej w Afryce*, red. B. Przybylska-Manszer, Wydawnictwo Naukowe WNPiD Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2014, s. 211–244; M. Zobeniak, *Operacja wojskowa EUFOR Tchad/RCA*, [w:] *Operacje wojskowe...*, *op. cit.*, s. 245–256.

w ramach partnerstwa sił zbrojnych. W styczniu 2010 r. oraz lutym 2013 r. zostały podpisane porozumienia o współpracy marynarki wojennej obu krajów. Regulacje te wychodziły naprzeciw zaleceniom określonym w przyjętej w czerwcu 2014 r. przez Radę Europejską Strategii Bezpieczeństwa Morskiego, której celem była m.in. ochrona interesów UE oraz opracowanie spójnych mechanizmów reagowania na zagrożenia w tej przestrzeni.

W kontekście – tak istotnej z perspektywy szeroko rozumianego bezpieczeństwa – rozbudowy kooperacji wojskowej sytuuje się wiele zadań, których realizacja może dodatkowo wpłynąć na jej zacieśnienie. Wśród nich wyróżnić można modernizację i restrukturyzację armii, obejmującą wyposażenie jej w nowoczesny sprzęt i systemy dowodzenia, opracowanie strategii w zakresie cyberbezpieczeństwa itp., jak również wygoszodarowanie dodatkowych środków na przygotowanie wojskowych do realizacji misji zagranicznych. Ekspertki oceniają, że warto byłoby w tym zakresie – z uwagi na przesłanki strategiczne, a zarazem brak przeszkód logistycznych i politycznych – pogłębić współdziałanie i powołać wspólną hiszpańsko-portugalską jednostkę, przeznaczoną do prowadzenia operacji poza granicami Półwyspu Iberyjskiego³⁰.

Wymieniając najważniejsze obszary partnerstwa hiszpańsko-portugalskiego w zakresie przeciwdziałania ekstremizmowi salafickiemu, należy pamiętać o aktywności tych państw w obrębie Unii Europejskiej. Przejawia się ona m.in. w stałym uczestnictwie ich przedstawicieli w pracach wielu organów i gremiów UE powołanych w celu usprawnienia strategii bezpieczeństwa krajów członkowskich, np. Stałego Komitetu Współpracy Operacyjnej w zakresie Bezpieczeństwa Wewnętrznego (COSI) czy Grupy Roboczej ds. Prawa Karnego Materialnego (DROIPEN)³¹. Ważnym forum działań jest także wymiana informacji o potencjalnych zagrożeniach w ramach Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (EUROPOL) oraz – od 2016 r. – Europejskiego Centrum ds. Zwalczania Terroryzmu (ECTC).

W wymiarze dwustronnym omawiana płaszczyzna współpracy hiszpańsko-portugalskiej obejmuje kontakty instytucji odpowiedzialnych za stan bezpieczeństwa na poziomie informacyjnym i wywiadowczym. Organem odpowiedzialnym za walkę z terroryzmem jest działająca pod auspicjami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych portugalska policja śledcza. W ramach współpracy realizowane są też zadania z partnerami zagranicznymi, m.in. ze służbami policyjnymi i antyterrorystycznymi Hiszpanii, głównie w zakresie gromadzenia wiedzy i możliwie szybkiej identyfikacji zagrożeń³². W maju 2017 r. na spotkaniu ministrów spraw wewnętrznych obydwu krajów strona hiszpańska, reprezentowana przez ministra Juana Ignacio Zoido, zaakcentowała potrzebę zacieśnienia kontaktów pomiędzy Centrum Wywiadowczym ds. Zwalczania Terroryzmu i Przemocności Zorganizowanej (Centro de Inteligencia contra el Terrorismo y el Crimen Organizado, CITCO) oraz jego portugalskim odpowiednikiem – UCAT³³. Inicjatywa była podyktowana koniecznością zapewnienia

³⁰ F. Arteaga, *op. cit.*, s. 6.

³¹ L. M. Sánchez-Gil, *El terrorismo y el crimen organizado en las estrategias de seguridad nacional españolas*, „Documento de Opinión IEEEE” 2019, № 105, s. 10–11.

³² C. García-Calvo, *Las relaciones bilaterales...*, *op. cit.*, s. 5.

³³ Zoido propone en Portugal que el CITCO y la UCAT colaboren para hacer frente a la amenaza de yihadistas retornados, Europa Press, 29.05.2017, <http://www.europapress.es/nacional/>

wielopłaszczyznowego instrumentarium prewencyjnego w obliczu ryzyka przedostania się byłych bojowników PI na terytorium Półwyspu Iberyjskiego. Bezpośrednim efektem tego spotkania była decyzja o usprawnieniu funkcjonowania powołanego w sierpniu 2008 r. Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej (Centro de Coordinación Policial y Aduanero, CCPA). Zadeklarowano realizację przedsięwzięć służących zacieśnieniu współpracy w kierunku powstrzymywania nielegalnej imigracji, przestępstw transgranicznych i wzmocnienia monitoringu granic lądowych i morskich. W tym kontekście warto wymienić projekty CLOSEYE (realizowany przez służby obu państw monitoring przestrzeni morskiej) oraz SEAHORSE (przeciwdziałanie, wraz z pozostałymi państwami basenu Morza Śródziemnego, nielegalnej imigracji). Należy zaznaczyć, że inicjatywy te stanowią istotny element rozbudowy Europejskiego Systemu Nadzorowania Granic (EUROSUR), powołanego decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady UE w październiku 2013 r. W tym też kontekście premierzy Hiszpanii i Portugalii, Mariano Rajoy i António Costa, podkreślili w 2017 r. wagę pogłębiania partnerstwa obydwu krajów w wymiarze współpracy transgranicznej (dodajmy, że granica hiszpańsko-portugalska liczy aż 1214 km) i wspólnego monitoringu obszarów lądowych i morskich.

Po atakach terrorystycznych przeprowadzonych we Francji i w Austrii jesienią 2020 r., na terenie Hiszpanii, a szczególnie w Katalonii, postawiono w stan gotowości jednostki prewencyjne. Z danych wywiadowczych policji wynikało, że to właśnie ten region, będący od dawna obszarem szczególnie aktywnej działalności środowisk salafickich, może stać się celem zamachu. Jednocześnie strona hiszpańska zintensyfikowała wymianę informacji, usprawniającą koordynację działań służb i organów ścigania z partnerami zagranicznymi, m.in. z państwami sąsiedzkimi – Francją, Marokiem i Portugalią. W ostatnim czasie kontakty Madrytu i Lizbony w tym zakresie obejmują przede wszystkim rozbudowę wspomnianych instrumentów współpracy przygranicznej oraz usprawnienie przepływu informacji o zagrożeniach terrorystycznych. Realizacji m.in. tych zadań było poświęcone spotkanie w lipcu 2019 r. ministrów spraw wewnętrznych obu państw, Fernando Grande-Marlaski i Eduardo Cabrita, podczas którego uzgodniono koordynację zintegrowanych systemów kontroli (hiszpańskiego SIVE – Sistema Integral de Vigilancia Exterior i portugalskiego SIVICC – Sistema Integrado de Vigilância, Comando e Controllo). Wydaje się zatem, że wspólne inicjatywy hiszpańsko-portugalskie w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa, walki z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną będą nadal podejmowane i poszerzane o nowe instrumenty.

Podsumowanie

Reasumując, należy zaznaczyć, że współpraca hiszpańsko-portugalska w zakresie walki z terroryzmem obejmuje najważniejsze płaszczyzny, które są priorytetowe z perspektywy wyzwań dla bezpieczeństwa obydwu krajów i niwelowania zagrożeń asymetrycznych. Analiza kształtu budowanych stosunków w tym zakresie pozwala na wyodrębnienie następujących wniosków:

---

noticia-zoido-propone-portugal-citco-ucac-colaboren-hacer-frente-amenazada-yihadistas-retornados-20170529173741.html [dostęp: 16.08.2018].

- współpraca międzynarodowa stanowi istotny element hiszpańskiej strategii zapobiegania terroryzmowi, co podyktowane jest transnarodowym charakterem tego zjawiska;
- Portugalia dopiero od niedawna podejmuje wysiłki prewencyjne, na które rzuca potencjalne prawdopodobieństwo pojawienia się zagrożeń terrorystycznych w tym państwie;
- partnerstwo obydwu państw obejmuje współpracę polityczną oraz operacyjną na płaszczyznach policyjnej, militarnej oraz w ramach sił szybkiego reagowania;
- władze Portugalii deklarują świadomość wdrażania i rozwijania programów zapobiegania radykalizacji jako kluczowego elementu strategii zwalczania ekstremizmu, w konstruowaniu której niezwykle cenne są doświadczenia Hiszpanii.

Pomimo asymetryczności zagrożeń dotyczących te państwa oraz ich odmiennego potencjału, budowane na przestrzeni ostatnich lat partnerstwo jest widoczne w szeregu poczynań rządowych, tak istotnych w kontekście omawianych wyzwań. Obejmują one: koordynację działań wywiadowczych, współpracę na szczeblu ministerstw Spraw Wewnętrznych i Obrony, inicjatywy podejmowane w kierunku walki z pozostającą często w symbiozie z terroryzmem przestępczością zorganizowaną oraz monitoring granic. Partnerstwo to wyraża zarazem partycypacja w inicjatywach wielostronnych zarówno regionalnych, jak i międzynarodowych, wynikających z przynależności obu państw do organizacji międzynarodowych i zobowiązań sojuszniczych. Z punktu widzenia Hiszpanii, państwa borykającego się od lat z ekstremizmem dżihadystycznym, stosunki z sąsiadami – Portugalią, Francją i Marokiem – są niezwykle ważnym elementem budowania strategii antyterrorystycznej. Dla Lizbony z kolei współpraca z Madrytem jest szczególnie wartościowa z perspektywy budowy własnej polityki bezpieczeństwa nie tylko w kontekście ewentualności pojawienia się zagrożeń wewnętrznych, ale i wyzwań regionalnych.

Bibliografia

- Arteaga F., *España y Portugal: oportunidades para la cooperación*, "Análisis del Real Instituto Elcano" 2017, № 91.
- Aznar Fernández-Montesinos F., *Portugal. Cooperación y seguridad*, „Documento Análisis IEEF” 2015, № 58.
- Bayrakli E., Hafez F., *The State of Islamophobia in Europe*, [w:] *European Islamophobia Report 2017*, eds. E. Bayrakli, F. Hafez, Foundation for Political, Economic and Social Research, Istanbul 2018, http://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2018/07/EIR_2017.pdf [dostęp: 9.10.2020].
- Bigo D., Bonelli L., Guittet E.-P., Ragazzi F., *Preventing and Countering Youth Radicalisation in the EU*, European Parliament, Brussels 2014.
- Bobako M., *Islamofobia jako technologia władzy. Studium z antropologii politycznej*, Universitas, Kraków 2017.
- Bolechów B., *Polityka antyterrorystyczna w świetle badań nad terroryzmem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
- Daly J.C.K., *Spain grapples with growing Islamic State threat*, „Terrorism Monitor” 2014, Vol. 12, Issue 22.

- Delater A., *Radicalization in Portugal: a brief reflection*, Youth Empowerment and Innovation Project, Grant Agreement No. 2016-2927/9. <https://yeip.org/2018/01/16/radicalization-in-portugal-a-brief-reflection> [dostęp: 9.10.2020].
- ETA mantiene algún tipo de infraestructura en Portugal, „Diario de Sevilla”, 13.03.2010.
- European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council concerning terrorist recruitment - Addressing the factors contributing to violent radicalisation*, COM(2005) 313 final, Brussels, 21.09.2005, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005DC0313> [dostęp: 10.09.2020].
- García-Calvo C., *Las relaciones bilaterales España–Portugal en la lucha contra el terrorismo global y la prevención de la radicalización violenta*, “Análisis del Real Instituto Elcano” 2017, N° 98.
- García-Calvo C., *Los españoles ante el Estado Islámico y la coalición internacional contra el yihadismo*, “Terrorismo Global”, 13.10.2014.
- Górka-Winter B., *Misja Unii Europejskiej w Demokratycznej Republice Konga (EUFOR RD Congo)*, „Biuletyn PISM” 2006, nr 44 (384).
- Jaremczuk E.J., *Operacja wojskowa EUFOR-RD Congo*, [w:] *Operacje wojskowe Unii Europejskiej w Afryce*, red. B. Przybylska-Manszer, Wydawnictwo Naukowe WNPiD Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2014.
- Jordán J., *El terrorismo yihadista en España. Evolución después del 11-M*, “Documento de Trabajo del Real Instituto Elcano” 2009, N° 7
- Kosmyńka S., *Wyzwania dla bezpieczeństwa Hiszpanii ze strony dżihadyzmu w kontekście oddziaływania Państwa Islamskiego*, „Przegląd Narodowościowy – Review of Nationalities” 2016, nr 5.
- Kosmyńka S., *Zapobieganie radykalizacji społeczności muzułmańskich jako element strategii antyterrorystycznej władz Hiszpanii*, [w:] *Międzynarodowe oblicza terroryzmu. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. T. Domański, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Martins V., *Portugal and transnational terrorism challenges: externalisation of internal security through europeanisation?*, http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_12674.pdf [dostęp: 19.08.2018].
- Melo Palma H. de, *European by Force and by Will: Portugal and the European Security and Defence Policy*, „EU Diplomacy Papers” 2009, No. 7.
- Peña Ramos J.A., Ortega Villodres C., Jordán Enamorado J., *Percepciones sobre la integración sociopolítica de los inmigrantes de origen musulmán en España: análisis de cuatro estudios de caso en Cartagena, Granada, Madrid y Guipúzcoa*, „Revista Española de Ciencia Política” 2012, N° 29.
- Portugal y España acuerdan reforzar la lucha contra el yihadismo*, eldiario.es, 13.02.2017, https://www.eldiario.es/politica/portugal-espana-acuerdan-reforzar-yihadismo_1_3586317.html [dostęp: 9.10.2020].
- Safe Communities Portugal, *Portuguese Government approves a National Strategy for Combatting Terrorism*, <https://www.safecommunitiesportugal.com/portuguese-government-approves-a-national-strategy-for-combatting-terrorism/> [dostęp: 30.08.2018].
- Sageman M., *Leaderless Jihad. Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008.
- Salagado X., *¿Qué es ‘Resistência Galega’?*, “El Mundo. Galicia”, 6.12.2011.

- Sánchez-Gil L.M., *El terrorismo y el crimen organizado en las estrategias de seguridad nacional españolas*, „Documento de Opinión IEEE” 2019, № 105.
- Terrorismo sin fronteras. Actores y respuestas en un mundo global*, Coord. J. Jordán, P. Pozo, M.G. Guindo, Aranzadi Thomson Reuters, Pamplona 2010.
- United States Department of State, *Country Reports on Terrorism 2017*, September 2018, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf [dostęp: 9.10.2020].
- Yel A., *Islamophobia in Portugal. National Report 2017*, [w:] *European Islamophobia Report 2017*, eds. E. Bayrakli, F. Hafez, Foundation for Political, Economic and Social Research, Istanbul 2018.
- Zobeniak M., *Operacja wojskowa EUFPR Tchad/RCA*, [w:] *Operacje wojskowe Unii Europejskiej w Afryce*, red. B. Przybylska-Manszer, Wydawnictwo Naukowe WNPiD Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2014.
- Zoido propone en Portugal que el CITCO y la UCAT colaboren para hacer frente a la amenaza de yihadistas retornados, Europa Press, 29.05.2017, <http://www.europapress.es/nacional/noticia-zoido-propone-portugal-citco-ucac-colaboren-hacer-frente-amenazada-yihadistas-retornados-20170529173741.html> [dostęp: 16.08.2018].

Partnerstwo hiszpańsko-portugalskie w zakresie walki z terroryzmem

Streszczenie

Zintegrowana strategia antyterrorystyczna na szczeblu międzynarodowym stanowi jeden z ważnych czynników ograniczających ryzyko przeprowadzenia zamachu. Artykuł ukazuje najważniejsze płaszczyzny współpracy hiszpańsko-portugalskiej służącej zapobieganiu zagrożeniom wynikającym ze strony terroryzmu dżihadystycznego na Półwyspie Iberyjskim. Akcentując odmiennosc doświadczeń obu państw w zakresie zmagania z tym ekstremizmem, analiza prezentuje przesłanki i główne wymiary tego partnerstwa w kontekście istniejących wyzwań dla bezpieczeństwa. Artykuł przedstawia inicjatywy polityczne oraz kształt współpracy policyjnej i wojskowej Hiszpanii i Portugalii rozwijanej na przestrzeni ostatnich lat. Podkreśla komplementarność i wielopłaszczyznowość działań podejmowanych zarówno w sferze stosunków dwustronnych, jak i na arenie międzynarodowej w celu neutralizacji zagrożeń terrorystycznych.

Słowa kluczowe: Hiszpania, Portugalia, antyterroryzm, bezpieczeństwo, współpraca, dżihadyzm

Spanish-Portuguese counter-terrorism cooperation

Abstract

The integrated international counter-terrorism strategy is one of the essential factors that help to reduce the threats posed to security. This paper looks at the main dimensions of the Spanish-Portuguese cooperation in the field of challenges caused by the jihadi extremism in the Iberian Peninsula. Placing special emphasis on the different experiences of both countries of confronting terrorism, the paper discusses the key aspects of this partnership in the context of the actual security-related question(s). It also refers to selected political initiatives, analyses the crucial factors that lie behind the

police and military collaboration of Spain and Portugal, and proves the complementary and multidimensional face of the counter-terrorism policy adopted by the two countries with regard to both their mutual relations, and on the international arena.

Key words: Spain, Portugal, counter-terrorism, security, cooperation, jihadism

Die spanisch-portugiesische Partnerschaft auf dem Gebiet der Terrorismusbekämpfung *Zusammenfassung*

Integrierte Terrorismusbekämpfung auf der internationalen Ebene ist einer der wichtigen Faktoren, der das Risiko für die erfolgreiche Durchführung eines gezielten Angriffs einschränken. Der Artikel zeigt die wichtigsten Ebenen der spanisch-portugiesischen Zusammenarbeit, die der Prävention dem Dschihad-Terrorismus auf der Iberischen Halbinsel dient. Die Analyse betont die Unterschiedlichkeit der Erfahrungen beider Staaten beim Kampf gegen diesen Extremismus und stellt die Voraussetzungen und Hauptdimensionen dieser Partnerschaft im Sinne der bestehenden Herausforderungen für die Sicherheit dar. Der Artikel stellt die politischen Initiativen und die Form der in den letzten Jahren entwickelten polizeilichen und militärischen Zusammenarbeit von Spanien und Portugal dar. Es wird die gegenseitige Ergänzung und die Vielfalt der vorgenommenen Maßnahmen betont, sowohl im Hinblick auf die bilateralen Beziehungen, als auch auf der internationalen Bühne, mit dem Ziel der Neutralisierung der terroristischen Bedrohungen.

Schlüsselwörter: Spanien, Portugal, Terrorismusbekämpfung, Sicherheit, Zusammenarbeit, Dschihadismus

Испано-португальское партнерство в борьбе с терроризмом *Резюме*

Комплексная, антитеррористическая стратегия на международном уровне является одним из важных факторов, снижающих риск совершения терактов. В статье освещены основные направления испано-португальского сотрудничества по предотвращению угроз джихадистского терроризма на Пиренейском полуострове. Подчеркивая различный опыт рассматриваемых государств в борьбе с этим экстремизмом, в анализе представлены предпосылки и основные аспекты междугосударственного партнерства в контексте существующих проблем безопасности. В статье рассмотрены политические инициативы и формы полицейского и военного сотрудничества между Испанией и Португалией, развивающегося в последние годы. Подчеркнуто взаимодополняемость и многогранность действий, предпринимаемых как в сфере двусторонних отношений, так и на международной арене с целью нейтрализации террористических угроз.

Ключевые слова: Испания, Португалия, антитерроризм, безопасность, сотрудничество, джихадизм